

Bouwhistorie

Lesbrief | BG-10

Doelen en inhoud

10.1 Bouwhistorie – doel en werkwijze

- Geschiedenis bouwhistorie
- Ontwikkeling bouwhistorie
- Waardstelling van historisch metsel- en timmerwerk
- Wat willen we met bouwhistorisch onderzoek
- Ondersteunende disciplines
- Werkwijze bouwhistorisch onderzoek
- Datering constructies en materialen
- Jaarringonderzoek
- Telmerken en steenhouwersmerken

10.2 Bouwsporen herkennen

- Erosie van het stenen archief
- Wanneer is sprake van bouwsporen?
- Hoe ontstaan bouwsporen?
- Hoe gaan we om met bouwsporen?
- Meer bouwperioden – meer bouwsporen
- Verschuiving in de tijd
- Aanpassing aan gewijzigde omstandigheden
- Bijzondere bouwsporen en constructies

Na het bestuderen van de media en het maken van vragen en opdrachten kun je:

- Omschrijven hoe de aandacht voor bouwhistorie is ontstaan
- Aangeven wat het begrip waardstelling betekent bij historisch metsel- en timmerwerk
- Motiveren waarom bouwhistorisch onderzoek belangrijk is en welke mogelijkheden hiervoor zijn.
- Globaal aangeven wat jaarringonderzoek inhoudt en wat telmerken en steenhouwersmerken zijn en waar je deze tegen kunt komen.

Media

Om de doelen te bereiken heb je de volgende media nodig:

Lesstof

10.1 Bouwhistorie – doel en werkwijze

- Powerpoint presentaties vakdocent (t.z.t. beschikbaar in DLO)
- Vakboek leslijn Bouwgeschiedenis hoofdstuk 10.1
- Richtlijnen Bouwhistorisch onderzoek van RCE

Lesstof

10.2 Bouwsporen herkennen

- Powerpoint presentaties vakdocent (t.z.t. beschikbaar in DLO)
- Vakboek leslijn Bouwgeschiedenis hoofdstuk 10.2

Internet

Websites die betrekking hebben op deze lesbrief zijn:

- www.bouwhistorie.nl, nieuwsbrieven en informatie over ontwikkelingen in de bouwhistorie van de Stichting Bouwhistorie Nederland.
- www.cultureelerfgoed.nl, informatie over en van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
- www.documentatie.org, als je op zoek bent naar een bouwterm dan vind je die bijna altijd op deze website.
- www.erfgoedstem.nl, algemene informatie over monumentenzorg met veel links naar andere websites.

Algemeen

Aanvullende literatuur

Als je je verder wilt verdiepen in het onderwerp dakbedekkingen, tref je hieronder nog aanvullende literatuur aan. Deze is in ieder geval aanwezig in de bibliotheek van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Als je je verder wilt verdiepen in het onderwerp bouwhistorie, dan tref je hieronder nog aanvullende literatuur aan.

- *Blijdenstijn, Roland & Stenvert, Ronald*. Bouwstijlen in Nederland 1040-1940. 2e gecorrigeerde druk, Nijmegen/ Amsterdam, 2004.
- *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed e.a.* Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek. Lezen en analyseren van cultuurhistorisch erfgoed. Den Haag, 2009.
- *Nieuwsbrieven* Stichting Bouwhistorie Nederland zie www.bouwhistorie.nl.
- *Stenvert, Ronald, Gabri van Tussenbroek*, Inleiding in de bouwhistorie, opmeten en onderzoeken van oude gebouwen, 3e gewijzigde druk, Utrecht 2015.

Voor de student

Aanwijzingen en suggesties

- Lees de paragrafen van hoofdstuk 10 van het Vakboek goed door. Ga bij de getoonde bouwsporen na of je hier zelf ook voorbeelden bij de werk bent tegengekomen.
- Haal de Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek van de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en lees deze globaal door. Hierdoor krijg een betere indruk van werkwijze die een bouwhistoricus moet volgen bij bouwhistorisch onderzoek.
- Wissel met andere studenten de voorbeelden die je zelf bent tegengekomen en probeer de bouwsporen te duiden: wat is er gebeurd; waarom is het zo uitgevoerd, etc?

Voor de docent

- Laat met een korte Powerpoint de geschiedenis en ontwikkeling van bouwhistorie zien. Probeer de studenten enthousiast te maken voor een speurtocht naar bouwsporen.
- Besteed ruime aandacht aan de waarde van bouwsporen als vertrekpunt voor onderhoud en restauratie.
- Geef enkele duidelijke voorbeelden van bouwhistorische onderzoek en de wijze waarop deze verwerkt zijn in een plan met de uitvoering.
- Leg op eenvoudige wijze uit hoe een jaarringonderzoek in zijn werk gaat en wat het resultaat is voor het onderzoek van de bouwgeschiedenis.

Zoekopdracht

Kleine opdrachten

Bij deze lesbrieven maak je een aantal kleine opdrachten.

- Zoek op de website www.bouwhistorie.nl onder de kop bergzolder het artikel op over de datering van het houten huis op de Begijnhof in Amsterdam en lees dit door.
- Waaruit blijkt dat jaarringonderzoek belangrijk?

Opdracht ethiek van restauratie

Zie onderstaande afbeelding. Behouden gaat voor vernieuwen. Dit is de reden dat de licht aangetaste balken niet voorzien zijn van nieuwe balkkoppen, maar dat er een slof onder de balkkoppen is geschoven. De architect heeft de sloffen bewust scheef aan laten brengen om duidelijk te maken dat het een latere toevoeging is. Voer een discussie met de volgende vragen:

- Zou de balkkoppen wel hebben vervangen?
- Ben je het eens met de motivering van de architect? Geef met argumenten aan waarom je het er wel of niet mee eens bent.

Balklaag in een koetshuis, bij de restauratie ondersteund door scheef aangebrachte sloffen

Opdracht organisatie

Ga met de groep naar een gebouw dat binnenkort gerestaureerd moet worden. Loop het gebouw door en bepaal de waardevolle onderdelen die bij een restauratie extra zorg en aandacht behoeven:

- Benoem de onderdelen. Dit kan ook kapconstructie of complete ruimte zijn.
- Bepaal globaal uit welke tijd de onderdelen dateren.

Schetsopdracht

Schets een klein maar kenmerkend onderdeel van de constructie. Je mag ook een foto maken en deze vanaf een print met een dun potlood of pennetje overtrekken.

Opdracht berekening
Opdracht werkbeschrijving

N.v.t.

N.v.t.

Lesstof

Bij de lesstof uit het Vakboek is geen aanvullende informatie noodzakelijk.

Koppeling aan projecten - opdrachten

Afhankelijk van de werksituatie of het project vanuit de school, kijken of als voorbereiding een koppeling te maken is met de hiervoor genoemde opdrachten voor de berekening van een onderdeel, een principeschets of een gelijkwaardige opdracht.

Laatst gewijzigd: 8 augustus 2016

Vragen

10.1 Bouwhistorie – doel en werkwijze

1. a. Waar en wanneer ging men voor het eerst uitgebreid gebouwen opmeten?
b. Wat was het doel van deze opmetingen?
.....
2. a. Bij welke kerk werd eerst alles zorgvuldig opgemeten voor een goede restauratieplan?
b. Waarom is het goed opmeten en documenteren belangrijk?
.....
3. a. Waarom is bouwhistorie belangrijk voor de timmerman en metselaar in de restauratie?
b. Wanneer wordt een bouwhistorisch onderzoek gevraagd?
.....
4. a. ?
b. Geef een voorbeeld van onderzoek door een ondersteunende discipline.
.....
5. a. Wat is belangrijk voor het ontrafelen van de bouwgeschiedenis?
b. Geef 2 voorbeelden.
.....
6. a. Noem een andere naam voor jaarringonderzoek
b. Wat wordt bij dit onderzoek precies gedaan?
.....
7. a. Wat is belangrijk om te bepalen wanneer de boom is gekapt?
b. Waarom kan de kapdatum van een boom ongeveer gelijk gehouden worden aan de bouwdatum?
.....
8. a. Wat zijn telmerken?
b. Waarom waren telmerken belangrijk?
.....
9. a. Wat zijn steenhouwersmerken?
b. Waarom werden deze merken aangebracht?
.....

10.2 Bouwsporen herkennen

11. a. Hoe zien we in de monumentenzorg een gebouw?
b. Noem 2 voorbeelden waardoor verlies aan informatie optreedt?
.....
12. a. Wat is belangrijk om bouwsporen te herkennen?
b. Welk motto hoor je vaak bij het leren kijken naar monumenten?
.....
13. a. Wat zijn bouwsporen precies?
b. Waarom is het gebruik van tropisch hardhout ook een bouwspoor?
.....
14. a. Waarom werden materialen vroeger meer hergebruikt dan tegenwoordig?
b. Hoe ontstaan bouwsporen?
.....

15. Welke stelling is juist?

- a. Een gebouw is gaaf als het in één keer gebouwd is en nooit meer veranderd is.
- b. Een gebouw is gaaf als het bij de restauratie weer in de oorspronkelijke vorm is teruggebracht.
- c. Een gebouw is gaaf als de meest belangrijke periode weer zichtbaar wordt bij een restauratie.
- d. Een gebouw is gaaf als de verschillende bouwfases zichtbaar zijn of worden.

16. a. Wat wordt er bedoeld met het begrip “verschuiving in de tijd”?

- b. Waardoor ontstaan veel bouwsporen in een gebouw?
-

Antwoorden

10.1 Bouwhistorie – doel en werkwijze

1. a. In Rome in de 16e eeuw door kunstenaars.
b. Het doel was om de klassieke ordes uit de tempelbouw beter te begrijpen en te verbeteren.

2. a. In de 19e eeuw voor de restauratieplannen van de St. Jan in 's Hertogenbosch.
b. Bij een volgende restauratie of problemen moeten achterhaald kunnen worden wat er precies is hersteld of vernieuwd.

3. a. Om waardevolle bouwsporen te kunnen herkennen en begrijpen hoe constructies werden gemaakt.
b. Bij een omgevingsvergunning door de gemeente als ingrijpend herstel, een restauratie of een herbestemming wordt uitgevoerd.

4. a. Door vormgeving en materiaalgebruik
b. Kleuronderzoek.

5. a. Goede dateringen van constructies in een aanpassingen van het gebouw.
b. Jaartankers, inscripties, archieven met tekeningen en rekeningen van uitgevoerd herstel

6. a. Dendrochronologie
b. Het meten van de breedte van de jaarringen; het bepalen van het karakteristieke verloop; inpassen van dit verloop in een kalender om te bepalen wanneer de boom is gekapt.

7. a. De aanwezigheid van spinhout.
b. Bouwhout werd meestal binnen 1 à 3 jaar na de kapdatum verwerkt in het gebouw.

8. a. Op het hout aangebrachte merken om te voorkomen dat gemaakte onderdelen bij het plaatsen met elkaar verwisseld werden.
b. Alle onderdelen werden met de hand gemaakt. Zonder telmerken pasten de onderdelen niet meer.

9. a. Het persoonlijk handmerk van de steenhouwer.
b. Hiermee gaven steenhouwers aan welke blokken door hen waren vervaardigd.

10.2 Bouwsporen herkennen

11. a. Als een stenen archief of een stukje “gestolde geschiedenis”.
b. Gebruik, bewoning, weer en wind, onderhoud, overmatige slijtage door bezoekers.

12. a. Je verdiepen in bouwtechnieken uit het verleden en de wijze waarop gebouwen werden gebruikt.
b. “Wat je niet kent, zie je niet”

13. a. Alle sporen die in het gebouw achtergebleven over de bouw, herstel, gebruik en bewoning.
b. Omdat het typerend is voor een bepaalde periode waarin het gebouw is gerestaureerd.

14. a. Materiaal was relatief duur en arbeid was goedkoop.
b. Bij functieverandering f bij uitbreiding van het gebouw

15. Antwoord d is juist.

16. a. Als een nieuwe vorm of constructie uit een grote stad pas veel later in kleine steden en het platteland wordt toegepast.
b. Door gewijzigde omstandigheden in het gebruik of hogere eisen aan het wooncomfort.
